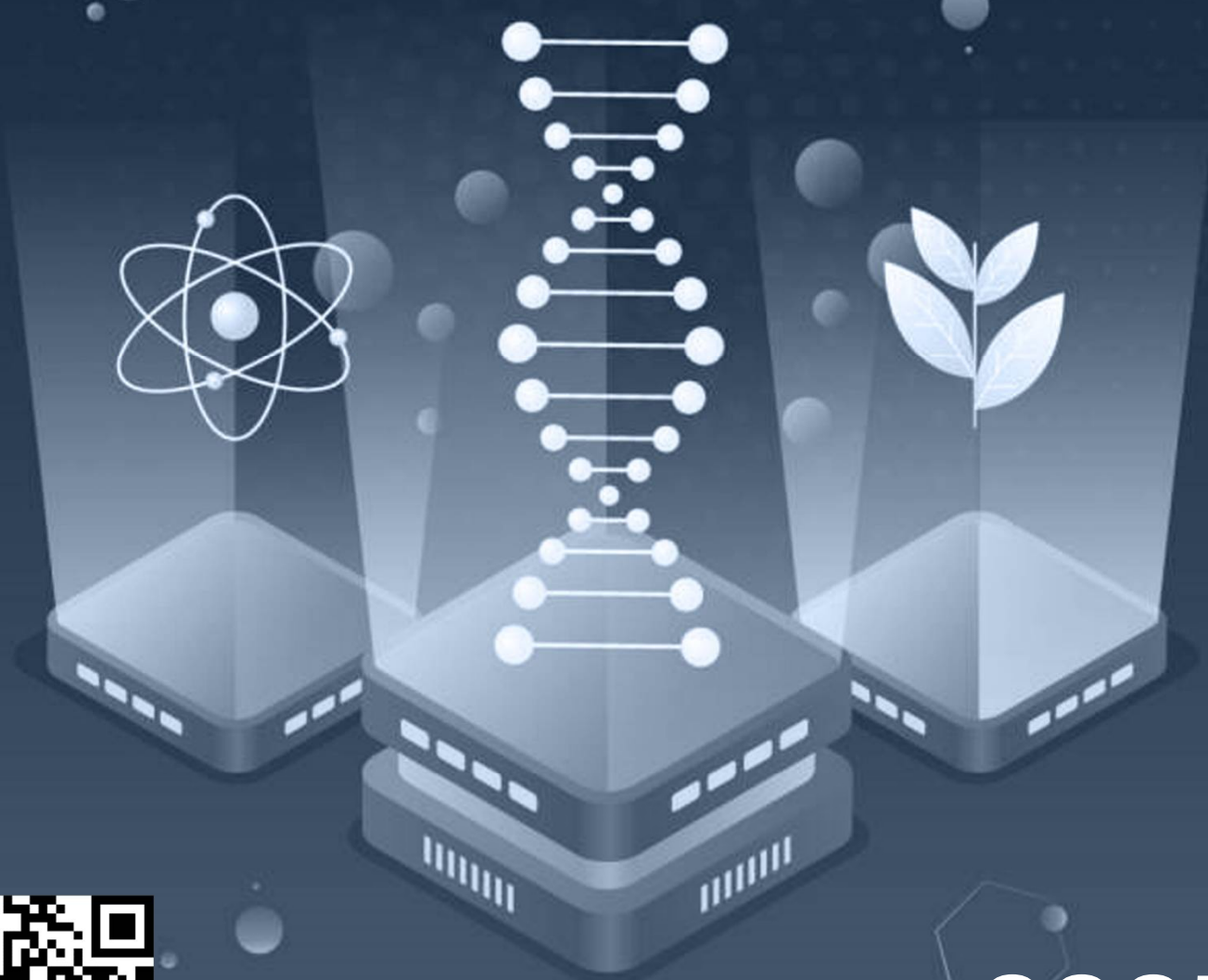

ISSN 2181-0000
Doi Journal 10.26739/2181-0000

JOURNAL OF MAMUN SCIENCE

VOLUME 3, ISSUE 5 **2025**

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

3 JILD, 5 SON

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE»

TOM 3, HOMEP 5

JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

VOLUME 3, ISSUE 5

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

ЖУРНАЛ «MA'MUN SCIENCE» | JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

№5 (2025) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-0000-2025-5>

Бош мухаррир: | Главный редактор:
Chief Editor:

Urazbayeva Dilbar Abdullayevna
Psixologiya fanlari doktori (DSc), professor
Ma'mun Universiteti NTM

Бош мухаррир ўринбосари: | Заместитель
главного редактора: | Deputy Chief Editor:

Xudoynazarov Egambergan Madrahimovich
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),
dotsent Ma'mun Universiteti NTM

TAHRIRIY MASLAHAT KENGASHI | EDITORIAL BOARD | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ

FILOLOGIYA FANLARI (INGLIZ TILI)

Axmedov Oybek Saporboyevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

O'rozboyev Abdulla Durdibayevich

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor
Ma'mun Universiteti NTM

Kalandarov Oybek Ruzimbayevich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM

Yakubov Muzaffar Kamildjanovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM

Galiyeva Margarita Rafaelovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor
O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Nasrullayeva Nafisa Zafarovna

Filologiya fanlari doktori (DSc), professor
Samarqand davlat chet tillari instituti

Cho'ponov Otanazar Otojonovich

Filologiya fanlari doktori (DSc)
Urganch davlat universiteti

Yakubova Matluba Tajibayevna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM

Samandarova Lola Sultanovna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

FILOLOGIYA FANLARI (RUS TILI)

Cho'ponov Otanazar Otojonovich

Filologiya fanlari doktori (DSc)
Urganch davlat universiteti

Ruzmetov Surojbek Allaberganovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Urganch davlat universiteti

FILOLOGIYA FANLARI (NEMIS)

Yakubova Matluba Tajibayevna

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Urganch davlat universiteti

FILOLOGIYA FANLARI (O'ZBEK TILI)

Matnazarov Javlanbek Kabulovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Ma'mun Universiteti NTM

TARIX FANLARI

Anatoliy Sagdullayevich Sagdullayev

Tarix fanlari doktori, professor; akademik

O'zbekiston Respublikasi Fanlar
akademiyasining haqiqiy a'zosi

Ashirov Adhamjon Azimbayevich

Tarix fanlari doktori, professor,
O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasi Tarix instituti.

Goncharov Yuriy Mixaylovich

Tarix fanlari doktori, professor
Altay davlat universiteti Rossiya

Shaydurov Vladimir Nikolayevich

Tarix fanlari doktori, dotsent
Leningrad davlat universiteti Rossiya

Abdullayev Utkir Ismoilovich

Tarix fanlari doktori (DSc),
dotsent Urganch davlat universiteti

Matkarimova Sadoqat Maqsudovna

Tarix fanlari doktori (DSc), dotsent
Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Timur Pulatovich

Tarix fanlari nomzodi, dotsent
Ma'mun Universiteti NTM

Abdalov Umidbek Matniyazovich

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),
Dotsent Ma'mun Universiteti NTM

Jumaniyozova Mamlakat Tojiyevna

Tarix fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Urganch davlat universiteti

Xo'jamuratov Umarjon Rustamovich

Tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Urganch pedagogika instituti

PSIXOLOGIYA FANLARI

Shoumarov G'ayrat Baxromovich

Psixologiya fanlari doktori, professor; akademik
O'zbekiston Respublikasi

Fanlar akademiyasining haqiqiy a'zosi

Kryukova Tatyana Leonidovna

Psixologiya fanlari doktori, professor
Kostroma davlat universiteti Belorusiya

Karpinskiy Konstantin Viktorovich

Psixologiya fanlari doktori, professor
Grodno davlat universiteti Belorusiya

IQTISODIYOT FANLARI

Ruzmetov Baxtiyar

Iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ma'mun Universiteti NTM

Sherov Alisher Bakberganovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD), professor

Ma'mun Universiteti NTM

Voronsova Yuliya Vladimirovna

Iqtisodiyot fanlari nomzodi

Moskva davlat boshqaruvi universiteti

Jabborov Umarbek Rustambekovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Cho'ponov San'at Otanazarovich

Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Niyazmetov Islambek Masharipovich

Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

PEDAGOGIKA VA FALSAFA FANLARI

Sardor Sharifzoda O'razboy Tabib o'gli

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Matnazarov Javlanbek Kabulovich

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Adilov Zafar Yunusovich

Falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Slepko Yuriy Nikolayevich

Psixologiya fanlari doktori, professor

Yaroslav davlat pedagogika universiteti

Xazova Svetlana Abduraxmanovna

Psixologiya fanlari doktori, dotsent Kostroma
davlat universiteti Belorusiya

Kalandarova Madina Baxadirovna

Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Ma'mun Universiteti NTM

Nurullayeva Baxtigul Bobojonovna

Psixologiya fanlari nomzodi, dotsent Ma'mun

Universiteti NTM

TIBBIYOT FANLARI

Yuldashev Baxrom Sobirjanevich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Ma'mun Universiteti NTM

Abdullayev Ravshanbek Babajonovich

Tibbiyot fanlari doktori, professor

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Esamuratov Aybek Ibragimovich

Tibbiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Samandarova Barno Sultonovna

Biologiya fanlari nomzodi, dotsent

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Tajiyeva Zebo Baxodirovna

Tibbiyot fanlari falsafa doktori (PhD)

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Nazarova Maloxat Berdiboyevna

Tibbiyot fanlari falsafa doktori (PhD)

Toshkent tibbiyot akademiyasi Urganch filiali

Xudaynazarova Salomat Ruzibaevna

Tibbiyot fanlari nomzodi, dotsent

Toshkent pediatriya tibbiyot instituti

ILMIY JURNAL TEXNIK KOTIBI

Sultanov Samandar Maxmud o'g'li

Arxeolog (tadqiqotchi pedagog)

Ma'mun Universiteti NTM

FILOLOGIYA

1. Yakubova Matluba Tajiboevna SHEVAGA XOS LEKSIK BIRLIKLARNING ERKIN SAMANDAR SHE'RIYATIDAGI BADIY AHAMIYATI.....	8
2. Rayxan Madaminova HOFIZ XORAZMIY "DEVON"IDAGI MA'NODOSH SO'ZLAR TAHLILI.....	17
3. Yangibayeva Nodira, Rahimova Mohigul HAYOT-MAMOT MOTIVINING IKKI XIL BADIY TALQINI.....	25
4. Niyazmetova Shahlo Adamboyevna ULUG'BEK HAMDAM SHE'RLARIDA PARALLELIZMLARNING QO'LLANILISHI VA O'ZIGA XOSLIGI.....	31
5. Pirmatova Ozodaxon Saparboyevna SHOLICHILIK LEKSIKASI VA GURUCHLI TAOM NOMLARINING LEKSIK-GRAMMATIK XUSUSIYATLARI.....	35
6. Jumanyazova Muxabbat Xusinovna XORAZM XALQ QO'SHIQLARI LEKSIKASIDAGI AYRIM SO'ZLARNING ETIMOLOGIYASI XUSUSIDA.....	40
7. Fayzullaeva Rukhshona Lutfulloevna, Melikova Martaba Numonovna INFLUENCE OF GLOBALIZATION ON THE COMMUNICATION PROCESS.....	44
8. Raufjon Maxmudov, Anaxon Vapayeva O'ZBEK VA RUS TILLARI LEKSIKASIDA ENG YANGI QATLAM.....	51
9. Ихтиёр Бабаназаров XII ACP XORAZM ILMIIY-ADABIY MUHOJIRDA MAHMUD ZAMAXSHARIYNING TUTGAN UYRI.....	56
10. Rayxan Madaminova HOFIZ XORAZMIY "DEVON"IDAGI KO'P MA'NOLI LEKSIK BIRLIKLARNING ASARDAGI O'RNI.....	62
11. Abdullayeva Poshshajon Usmon qizi FRAZEOLOGIK BIRLIKLAR VA ULARNING O'RGANILISHI.....	69
12. Matyakubova Surayyo Abdullayevna OGAHIYNING TARIXIY ASARLARIDA QO'SHMA FE'LLAR SINONIMIYASI.....	73
13. Xo'jamurodova Iroda Anvar qizi SEMIOTIKA: NAZARIY ASOSLAR VA TADQIQOTLAR.....	78

IQTISODIYOT

1. Karimova Madina

XORAZM VILOYATIDA KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHNING HUDUDIIY XUSUSIYATLARI VA TADBIRKORLIK KO'NIKMALARINI BAHOLASH.....83

2. Baxtiyarova Sabohat Baxtiyarovna

STRATEGIK MENEJMENTNING O'ZBEKISTON SHAROITIDAGI TATBIQI.....91

PEDAGOGIKA

1. Davletov Erkaboy Yusbovich

BOSHLANG'ICH SINFI O'QUVCHILARIDA TAYANCH HAYOTIIY KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISH IMKONIYATLARI.....95

2. Usanova Zulfiya Bozorovna

PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARINING GENEZISI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI...98

3. Odinaeva Gulshoda Shavkatovna

TARBIYA DARSLARI VOSITASIDA O'QUVCHILARDA IJTIMOIIY DAXLDORLIK TUYG'ULARINI TAKOMILLASHTIRISH METODIKASI.....102

PSIXOLOGIYA

1. Raximov Bobur, Radjapova Dilnura

SHAXS IJTIMOIIYLASHUVINING PSIXOLOGIK ASOSLARI.....107

TARIX

1. Babajanova Nilufar Alisherovna

QUYI AMUDARYO TARIXIIY-GEOGRAFIK REGIONIDA URBANISTIK JARAYONLAR. AHOLINING JOYLASHISHI VA TARIXIIY TARAQQIIYOT SAHIFASI.....111

2. Bekchanov Doniyor

XORAZM JADIDLARI QARASHLARIDA DAVLAT VA JAMIYAT HAYOTINI MODERNIZATSIYALASH MASALALARI.....115

3. Tajiyeva Umida Rajabboevna

O'ZBEK XALQI MADANIYATIDA TABIIATGA MUNOSABATNING BA'ZI MASALALARI.....119

4. Tilovboyeva Mardona Aybekovna

O'RTA OSIYO MINTAQASI TABIIY-GEOGRAFIK HOLATI, HUDUDIIY CHEGARALARI MASALALARIGA DOIR BA'ZI CHIZGILAR.....123

5. Исмаилов Улугбек Сапарбой огли

ПРОБЛЕМА ХИЩНИКОВ В ЭКОЛОГИИ ДРЕВНЕГО ПЕРИОДА ХОРЕЗМСКОГО ОАЗИСА.....127

6. Rajabova Zuhra Sa'dullayevna, Raximova Intizor Rustamovna

XIX ASR OXIRI-XX ASR BOSHIDA TURKISTONDA TA'LIM TIZIMI TRANSFORMATSIYASINING BA'ZI MASALALARI.....132

7. Marimov Muzaffar Erkinovich XX ASRNING 20-30-YILLARI XORAZM OKRUGIDA SOG‘LIKNI SAQLASH SOHASI VA UNDAGI O‘ZGARISHLAR.....	137
8. Bekchanov Doniyor AVAZ O‘TAR QARASHLARIDA JADIDCHILIK G‘OYALARI.....	141
9. Sultanov Samandar Mahmud o‘g‘li XORAZM VOHASI VA G‘ARBIY SO‘G‘D HUDUDLARINING GEOGRAFIK SHAROITI, HUDUDIIY CHEGARALARI MASALALARI.....	145
10. Abdullayev Abdurasul Abdulpattoevich QUR‘ONI KARIM OYATLARINI TAVIL QILISHDA ISHORIY TAFSIRLARNI O‘RNI.....	149
11. Misrbekova Makhliyo THE REPRESENTATION OF USTRUSHANA’S HISTORY IN NUMISMATIC SOURCES...	155
12. Bekimbetov Bahodir Mirzabaevich YANGI O‘ZBEKISTONDA OROL FOJIASINI HAL ETISHGA YONDASHUVNING TUBDAN O‘ZGARISHI VA UNING NATIJALARI.....	161
13. Xayitmuratova Zaynura G‘aybullayevna QADIMGI MARKAZIIY OSIYO XALQLARINING METROLOGIK TIZIMI: O‘LCHOV BIRLIKLARINING PAYDO BO‘LISHI VA RIVOJLANISHI.....	167

Bekchanov Doniyor –
Ma'mun Universiteti "Tarix"
kafedrası katta o'qituvchisi, PhD

AVAZ O'TAR QARASHLARIDA JADIDCHILIK G'OYALARI

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.15670167>

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada XIX asrning so'nggi choragi – XX asrning birinchi choragida yashab ijod etgan Xorazm tarixiy, adabiy, falsafiy muhitining taniqli namoyandalaridan biri, Xorazm jadidchilik harakatiga o'zining ijtimoiy, siyosiy g'oyalari bilan ta'sir o'tkazgan ma'rifatparvar shoir Avaz O'tar qarashlari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Avaz O'tar, Muhammad Rahimxoni soniy (Feruz), Tabibiy, jadid maktablari, matbuot, Xorazm adabiy muhiti, "Til", "Maktab", "Hurriyat", "Sipohiylarga", "Xalq", "Topar ekan qachon?", "Fidoyi xalqim", "Ulamolarga" she'rlari.

Бекчанов Дониёр –
Старший преподаватель кафедры истории
Мамунского университета, PhD

ИДЕИ ДЖАДИДИЗМА ВО ВЗГЛЯДАХ АВАЗА УТАРА

АННОТАЦИЯ

В этой статье освещаются взгляды одного из выдающихся деятелей литературно – философской среды Хорезма, жившего и творившего в последней четверти XIX первой четверти XX века, поэта-просветителя Аваза Утара, повлиявшего своими социальными, политическими идеями на Хорезмское джадидистское движение.

Ключевые слова: Аваз Утар, Мухаммад рахимхани Сони (Феруз), Табиби, джадидские школы, пресса, литературная среда Хорезма, "Язык", "Школа", "Хуррият", "Сипахи", "Народ", "когда находить? Стихи", "Мой самоотверженный народ", "Писцам."

Bekchanov Doniyor –
Senior Lecturer at the Department of History,
Mamun University, PhD

JADID IDEAS IN THE VIEWS OF AVAZ O'TAR

ANNOTATION

This article highlights the views of Avaz O'tar, an enlightened poet, one of the prominent exponents of the Khwarezmian literary and philosophical milieu, who lived and worked in the last quarter of the XIX – first quarter of the twentieth century, influencing the khwarezmian Jadid movement with his social, political ideas.

Keywords: Avaz Utar, Muhammad Rahimkhan (Feruz), Tabibiy, jadid schools, Press, Khorezm literary environment, “Language”, “School”, “Hurriyat”, “to the gypsies”, “people”, “When to find?”, “My devoted people”, “to the scribes” poems.

KIRISH VA DOLZARBLIGI

XIX asrning so‘nggi choragi – XX asrning birinchi choragida yashab ijod etgan Xorazm adabiy-falsafiy muhitining taniqli namoyandalardan biri ma‘rifatparvar shoir Avaz O‘tar o‘g‘lidir. U 1884-yilda poytaxt Xiva shahrida tavallud topgan. Shoirning otasi Polvonniyoz O‘tar Gadoyniyoz o‘g‘li xalq orasida “usta” nomi bilan mashhur bo‘lib, sartaroshlik faoliyati bilan shug‘ullangan. Garchi oddiy bir kasb bo‘lib ko‘rinsa-da, sartaroshlik O‘rta Osiyo mintaqasida anchayin hurmat-e‘tiborga loyiq, qadrlanadigan soha hisoblanardi.

METODLAR VA O‘RGANILISH DARAJASI

Avaz O‘tar dastlab boshlang‘ich maktabga borib, tez orada xat-savod chiqaradi hamda maktabni tugatgach, taxsilni Xivadagi Muhammad Amin Inoq madrasasida davom ettiradi. Avazning tarixga, adabiyotga havasi juda erta uyg‘onib, otasining shoir do‘stlari ta‘sirida dastlabki she‘rlarini mashq qila boshlaganligi ma‘lum. Madrasada o‘qib yurgan davrida Sharq adabiyoti mumtoz vakillaridan Hofiz Sheroziy, Abdurahmon Jomiy, Lutfiy, Alisher Navoiylarning ijodi bilan yakindan tanishdi ularga ergashib o‘z ijodiyotini takomiliga yetkaza boradi.

Mutafakkir 18 yoshlarida shoir sifatida xalq o‘rtasida tanildi. Muhammad Rahim Soniy (Feruz) Avaz O‘tar iste‘dodiga katta e‘tibor bergan, uni saroyga taklif qilib Tabibiyning unga ustoz tayin etgan. Ammo, Avaz O‘tar saroy hayoti bilan chiqisholmay, uni tark etadi. Adabiyotlarda shoirning ustozlari Bayoniy, Tabibiy, zamondoshi Jumaniyoz Xivaqiy, do‘sti Hasanmurod Qori – Laffasiy va boshqalar uning iste‘dodiga yuksak baho berganliklari qayd etiladi.

Xiva xoni Muhammad Rahimxon II (1864-1910) ham shoh, ham shoir bo‘lganligi bois ijod ahliga ixlosi balandligi bilan ajralib turganligi va iste‘dod egalarini saroyda jamlab, ularga har tomonlama sharoit yaratib berishga katta e‘tibor qaratganligi tarixdan ma‘lum. Ana shunday marhamatdan Avaz ham benasib qolmaydi. Yosh shoirning yuksak iste‘dodidan xabar topgan hukmdor uni saroyga taklif qilib Tabibiyning unga ustoz etib tayinlaganligi manba va adabiyotlarda o‘z tasdig‘ini topgan. Mutaxassislar ta‘biri bilan aytganda, Tabibiy juda ko‘p ilm ahliga g‘amxo‘rlik qilganidek Avazga ham axloq, ilm va she‘riyat bobida ko‘p narsa o‘rgatadi.

XX asr boshlarida ko‘zga tashlanayotgan milliy uyg‘onish, istiqlol g‘oyalari Avaz O‘tar ijodiga kuchli ta‘sir ko‘rsatganligi shubhasiz. Garchi jadidchilik g‘oyalari ruhida oshkora faoliyat olib bormagan bo‘lsada, uning ma‘rifatga yo‘g‘rilgan she‘rlarida ilgari surilgan fikrlar jadidchilik g‘oyalari bilan hamohanglik kasb etishini kuzatish mumkin. Shoir ijodida shu davrda bo‘y ko‘rsatgan erkparvarlik, ozodlik, ma‘rifatparvarlik g‘oyalari, turmush illatlariga qarshi qaratilgan hajvlar shunga dalolat qiladi. Bu davrda shoir ilm-ma‘rifatga da‘vat etuvchi she‘rlari bilan bir qatorda yuksak insoniy fazilatlarini, chinakam insoniy muhabbatni tarannum etuvchi lirik she‘rlar, qit‘alar, ruboiylar ham yozganligi mutaxassislar tomonidan e‘tirof etiladi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Ma‘rifatparvarlik g‘oyalarini keng targ‘ib etish Avaz O‘tar ijodiga xos xarakterli xususiyatlardan biri hisoblanadi. Bu davrga kelib bir paytlar butun dunyoni ilm-ma‘rifat va ko‘plab kashfiyotlar bilan lol qoldirgan islom sharqi mamlakatlari, ayniqsa, O‘rta Osiyo mintaqasidagi mamlakatlar qoloqlikka yuz tutgan edi. Bu qoloqlik ko‘plab sabab va omillar bilan izohlanadi. Lekin asosiylaridan biri Yevropadagi Buyuk geografik kashfiyotlar natijasida Buyuk ipak yo‘li o‘z ahamiyatini yo‘qotib, mintaq hududlari xalqaro savdo va madaniy yutuqlar almashinuvidan chetda qolib ketganligi bilan bog‘liq edi. Boz ustiga kechagina dunyoviy va aniq fanlar o‘qitilishiga katta o‘rin ajratgan madrasalar, endilikda adabiyot va sxolastikadan nariga o‘tolmay qolgan edi. To‘g‘ri, islom sharqi madrasalari uchun diniy fanlar o‘qitilishi shart ekanligi isbot talab qilmaydigan hodisa. Lekin dunyoviy va aniq fanlarga urg‘u bermasdan zamon bilan bo‘ylashish imkondan tashqari ekanligi hukmron sulola vakillari va ulamolarni bu paytga kelib ko‘pam qiziqitirmay qo‘ygan edi desak, bu ham adolatdan bo‘ladi. Bularning bari ilm-ma‘rifatdan uzoqlashish, jaholatning avj olishi bilan bevosita bog‘liq edi. Jahondagi o‘zgarish va taraqqiyotdan qisman bo‘lsa-da xabardor bo‘lgan

ijodkor ziyolining bu masalaga shunchaki tomoshabin bo'lib, qo'l qovushtirib turishi mumkin emasdi. Ilm-ma'rifatga oshnolikka, xorijiy tillarni o'rganishga da'vat uning "Til", "Maktab" singari turkum she'rlarida yaqqol ko'rinadi.

Har tilni biluv emdi bani odama jondur,
Til vositai robitali olamiyondur.
G'ayri tilini sa'y qiling bilgali, yoshlar,
Kim ilmu hunarlar rivoji andin ayondur.
Lozim siza har tilni biluv ona tilidek,
Bilmakka ani g'ayrat eting, foydali kondur.
Ilmu fan uyiga yuboringlar bolangizni,
Onda o'quganlar bori yaktoyi jahondur [1]

Ilm-fanga oid zamonaviy ma'lumotlar rus va yevropa tillarida bitilgan bo'lib, ularni o'rganish uchun o'sha kezlarda ham shu tillarni bilish talab etilardi. Mahmudxo'ja Behbudiy singari aksariyat dunyodan xabardor mutafakkirlar, ayniqsa, yangi davrda aholi farzandlarini til o'rganishga da'vat etib kelganligi shundan. Bu hali-hanuz davom etib kelayotgan va o'z dolzarbligini sira yo'qotmaydigan mangu mavzu ekanligi eng yangi davrda ham o'zini namoyon etayotganligiga guvoh bo'lib turibmiz. Avaz O'tarning bu boradagi kuyunchakligini tushunish mumkin. Uning talqinida xorijiy tillarni egallash jahon bilan tillashuv, muloqot vositasidir. Xorijiy tillarni ona tilidek erkin bilishga undar ekan, shoir ota-onalarni farzandlarini ilm-fan uyiga yuborishga da'vat etib, unda o'qiganlar jahonda ilg'or shaxslar bo'lib yetishishini bashorat qiladi hamda o'zining til bilmasligidan o'kinib, shundan bag'ri mudom qon ekanligini, yosh avlod ham shunday kuyga tushib qolmasligi lozimligini ta'sirchan misralar orqali nazmda ifoda etadi.

Shoir qoloqlikdan, jaholatdan qutilishning birdan bir chorasi zamonaviy ta'lim, maktab-maorif ekanligiga qattiq ishonadi. Bunga nafaqat ishonadi, balki ilg'or matbuot orqali bilganidan tashqari, zaruriy sayohati davomida bunday maktablar qanday natija berishi mumkinligini o'z ko'zi bilan ko'rib, guvohi ham bo'lgan. Shoirning "Maktab" deb ataluvchi she'ri ushbu fikrni to'la tasdiqlaydi.

Ochinglar, millati vayronni obod etgusi maktab,
O'qusin yoshlarimiz, ko'nglini shod etgusi maktab.
Dilu jon birla el maktab ocharga ijti hod eting,
Nedinkim bizni g'am, qayg'udin ozod etgusi maktab [2].

Shoir o'z millati jaholat botqog'iga botib tanazzulga yuz tutganligini e'tirof etar ekan, jon-u dil bilan maktab ochishga bel bog'lashga da'vat etadi. Bu paytda maktablar xususiy bo'lgan va ularni ochish va yuritishni davlat o'z zimmasiga olmagan. Shunday ekan, shoirning bu da'vati qalbi ziyodan xoli bo'lmagan millat boylari, kayvonilariga qaratilganligini anglash qiyin emas. Zero, oddiy xalq istagan taqdirda ham bu murakkab vazifaning uddasidan chiqa olmasdi. Shoir ko'ngillar sururi va ko'zlarning nuri farzand ekanligini ta'kidlab, maktab shaksiz ularning umrini obod etishini uqtiradi. Qaysiki bir millatga xuddi bizdagi kabi inqiroz shamoli yetsa, maktab albatta unga mustahkamlik bino etishiga shoirning ishonchi komil. She'r oxirida shoir o'ziga da'vat etib, oliy maktab ochish yo'lida himmat kamarini bog'lashni aytar ekan, maktab tufayli johillik va nodonlik barham topishini uqtiradi. Bu asli o'z timsolida shoirning millat akobirlariga da'vati edi hamda bu da'vat, ayniqsa, Xorazm misolida izsiz ketmaganligini keyingi voqealar rivoji tasdiqlaganligiga tarix guvohlik berib turibdi.

Avaz O'tar bir qator asarlarida ijtimoiy tengsizlikni va uning keskinlashib borayotganligini haqqoniy tasvirlab, ijtimoiy ruhdagi she'rlarida o'zining ozodlik, baxtli hayot haqidagi qarashlarini bayon qilganligi, "Hurriyat", "Sipohiylarga", "Xalq", "Topar ekan qachon?", "Fidoyi xalqim", "Ulamolarga" kabi qator asarlarida ijodkorning kelajak xususidagi fikrlari o'z aksini topganligi soha mutaxasislari tomonidan qayd etiladi.

Avaz O'tar merosi o'zining rang-barangligi, janrlar xilma-xilligi, ijtimoiy muammolarning xalq qalbiga yetib boradigan sodda va ravon uslubda nazmga solinishi, umuman ijodiyotining xalqqa yaqinligi va manzurligi bilan ajralib turadi. U o'zining falsafiy qarashlarida axloqiy-antropologik g'oyalarni ilgari surib, ayni paytda saroy muhitida xonning rasmiy siyosatini maqtash,

maddohdik qilish, bir-birini ko'rolmaslik, jamiyatdagi adolatsizliklar, halol, pok odamlarni, mehnat ahlini kamsitish, kalondimog'lik, xo'rlash kabi illatlar kuzatilayotganini afsus bilan ko'rsatib, hayot, inson qadri masalasini bosh masala sifatida qarashni, kishilarda axloqiy fazilatlarni shakllantirish lozimligini uqtiradi. Yuqoridagi kabi illatlarga qarshi faqatgina axloqiy fazilatlarni shakllantirish orqali kurashish mumkin.

XULOSA

Avaz O'tar o'g'lining zamondoshlari Qalandar Qurbonov, Matyoqub Otajanov, shoir Chokarlarning hikoya qilishlaricha, Xorazmdagi inqilobiy kayfiyatdagi kishilar va ilg'or fikrli ziyolilar, ya'ni jadidlar "Xivada mehnatkash xalq vakillaridan iborat "ijtimoiychilar" guruhini tashkil etishdi. "Ijtimoiychilar" 1905-yil inqilobidan keyin Xivada xon va uning amaldorlariga qarshi tuzilgan kichik tashkilot bo'lib, u avvalo adolat, erk, tenglik uchun kurashishni o'z oldiga maqsad qilib qo'ygan edi" [3].

Iqtiboslar/References/Сноски

1. Қобулов Н., Мўминова В., Ҳаққулов И. Аваз ва унинг адабий муҳити. –Т.: Фан, 1987. - Б.53.
2. Аваз. Сайланма. –Т.: Ғофур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1984. Нашрга тайёрловчи, тўпловчи, сўз боши ва изоҳлар муаллифлари Ю.Юсупов ва Раҳмонов В. - Б.21.
3. Расулова Ф.Аваз Ўтар ўғлининг маърифий-педагогик қарашлари. Педагогика фанлар номзоди бўйича дисс.– Тошкент.: 1993. -Б 23.

«MA'MUN SCIENCE» JURNALI

3 JILD, 5 SON

ЖУРНАЛ «MAMUN SCIENCE»

TOM 3, HONEP 5

JOURNAL OF «MAMUN SCIENCE»

VOLUME 3, ISSUE 5

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Тадqiqот город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000